

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

bakalářské kombinované studium
2009 – 2012

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

David Bartůšek

Jan Ámos Komenský a speciální pedagogika

Praha 2012

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Renata Kreuzová

JAN AMOS KOMENSKÝ UNIVERSITY PRAGUE

Bachelor Combined Studies
2009 - 2012

**BACHELOR THESIS, DIPLOMA THESIS, RIGOROSUM
THESIS, DISSERTATION THESIS**

David Bartůšek

Jan Ámos Komenský a speciální pedagogika

Prague 2012

Thesis Work Supervisor:

PhDr. Renata Kreuzová

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 20. 3. 2012

Jméno autora David Bartůšek

Poděkování

Chtěl bych poděkovat paní PhDr. Renatě Kreuzové za její dobře míněné rady a připomínky.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá postavou Jana Ámose Komenského a jeho přínosem na poli pedagogiky. V práci je přihlédnuto nejen k historickým faktům doby ve, které Komenský žil ale i k významu jeho myšlenek pro současnou dobu.

Práce sleduje Komenského propojenost filozofie s pedagogikou.

Klíčové pojmy

Pedagogika, filozofie, didaktika, výchova, škola, didactica magna, pansofie

Annotation

Bakalářská práce se zabývá postavou Jana Ámose Komenského a jeho přínosem na poli pedagogiky. V práci je přihlédnuto nejen k historickým faktům doby ve, které Komenský žil ale i k významu jeho myšlenek pro současnou dobu.

Práce sleduje Komenského propojenost filozofie s pedagogikou.

Key words

Pedagogika, filozofie, didaktika, výchova, škola, didactica magna, pansofie

OBSAH

ÚVOD	8
1. Teoretická část	
1.1 Cíle práce.....	9
1.2 Metody zpracování.....	9
1.3 Jan Ámos Komenský v kontextu 17. století.....	9
1.4 Osobnost Jana Ámose Komenského.....	11
1.5 Jednota bratrská.....	14
1.6 Jan Ámos Komenský kazatel Jednoty bratrské.....	15
1.7 Jan Ámos Komenský filozof.....	16
2. Vývoj pedagogiky.....	17
2.1 Řecko.....	17
2.2 Řím.....	18
2.3 Středověk.....	18
2.4 Renesance a Humanismus.....	19
2.5 19. Století.....	20
2.6 Současná škola.....	20
3. Nové myšlenky a přístupy v pedagogice v dílech Jana Ámose Komenského....	20
3.1 Pohled společnosti na osobu Jana Ámose Komenského a názor na jeho díla.....	22
3.2 Odkaz Jana Ámose Komenského v 21. století ve speciální pedagogice.....	23
4. Zásadní Komenského díla.....	24
4.1 Opera Didactica omnia.....	24
4.2 Velká Didaktika.....	26
4.3 Obecná Porada o Nápravě Věcí Lidských	27
4.4 Škola pansofická.....	29
4.5 Ráj Srdce aneb Ráj církve.....	30
4.6 Didaktika Česká.....	30
4.7 Labyrint Světa a Ráj Srdce.....	30
4.8 Janua Linguae.....	31
5. Komenského pedagogické principy podle Klause Schlallera.....	31
6. Jan Ámos Komenský ve zpracování Pavla Flosse.....	32
7. Jan Ámos Komenský posel míru.....	33
ZÁVĚR	34
SEZNAM POUŽITÉ ČESKÉ LITERATURY A PRAMENŮ	35

ÚVOD

Jan Ámos Komenský muž, který se jako mnoho jiných velkých osobností jeho éry zabýval ne jedním ale hned několika vědními obory z oblasti filosofie, astronomie, přírodovědy, jazykovědy, historie, teologie a samozřejmě pro Komenského nejtěžejnější oblast a to oblast pedagogiky. Komenského přínos v oblasti pedagogiky byl v jeho době zásadní a revoluční z pohledu zažitých tradic výuky a dodnes jsou jeho názory akceptovány a moderní školství staví na myšlenkách a názorech Jana Ámose Komenského. O jeho významu bezpochyby mluví i to že po více než 400 letech od jeho smrti stále vycházejí jeho díla, která jsou překládána do mnoha světových jazyků. Od roku 1968 vydává muzeum v Uherském Brodě časopis *Studia Comeniana et historica* a od roku 1969 vydává Komeniologický ústav v Praze časopis *Acta Comeniana*. Významný český režisér Otakar Vávra o Janu Ámosi Komenském natočil roku 1983 film *Putování Jana Ámose*. A dokonce vznikl nový vědní obor „komeniologie“ který zpracovává odkazy a myšlenky tohoto českého velikána.

Jan Ámos Komenský je jednou z mála významných osobností českých dějin, která nikdy neslevila ze svých morálních zásad a zůstala věrna svému přesvědčení a i z dnešního pohledu se nejedná o kontroverzní postavu českých ale u Jana Ámose Komenském můžeme mluvit i o evropských dějin.

Práce sleduje Komenského tvorbu pedagogickou a její propojení s tvorbou filosofickou. Práce se opírá hlavně o pramennou literaturu.

1. Teoretická část

1.1 Cíle práce

Tato práce se pokusí vyzdvihnout jádro Komenského pedagogiky na základě četby jeho děl a literatury s tímto tématem související.

V první části bude čtenář uveden do problematiky doby ve, které Komenský žil a která ovlivňovala jeho díla a na Komenského osobu jako takovou.

V druhé části je probrán vývoj pedagogiky od jejího počátku až do Komenského doby. Jsou vyzdvihnuty Komenského nové myšlenky v pedagogice.

Ve třetí části je popsán pohled společnosti na Komenského a jeho díla.

Ve čtvrté části je probráno Komenského stěžejní dílo.

1.2 Metody zpracování

Za nejvhodnější metodu, vzhledem k vybranému tématu bakalářské práce byla zvolena metoda práce s literaturou a analýza textu.

1.3 Jan Ámos Komenský v kontextu 17. Století

K plnému pochopení osobnosti Jana Ámose Komenského, jeho díla a myšlenek je nutné poznat dobu do, které se Jan Ámos Komenský narodil a ve které žil. Byla to nelehká doba nejen Jana Ámose Komenského ale i pro celé české království.

V době narození Jana Ámose Komenského vládl v Čechách Habsburk Rudolf II (1552 až 1612) tento Rakouský příslušník habsburské dynastie byl vychovávaný v silně katolickém Španělsku, přenesl roku 1583 svůj dvůr do Prahy. Důvodem byla osmanská expanze na západ a ohrožení Vídně jako sídelního města. Díky Rudolfovi II se Praha stala střediskem Habsburské říše a centrem vzdělanosti a umění. Rudolf II ač vychován ve Španělsku a v pozdějších letech trpěl řadou nemocí (maniodepresivní psychóza a demencí způsobenou syfilidou) nebyl bigotní katolík a ve svých zemích neuplatňoval bezmeznou dominanci katolické víry. Za jeho vlády je vydán Majestát o náboženské svobodě (1609). Tento majestát byl velmi důležitý pro protestantské církve, které byly v českých zemích zastoupeny 80% většinou a mezi, které jako jedna z větví evangelického křesťanství patřila i Jednota bratrská, církev Jana Ámose Komenského. Praha a celé České země za vlády Rudolfa II relativní klid a rozkvět.

Tento rozkvět ale skončil roku 1611, na trůn po nemocném a vlády již neschopném Rudolfovi II nastupuje jeho mladší bratr Matyáš (1557 až 1619). Matyáš Habsburský přesunul svůj dvůr zpátky do Vídně. V té době ale již je v plném proudu proti Habsburské koalici složené nejen z Čechů, kteří odmítají dominantní postavení Habsburské monarchie a katolického vyznání ale přívrženců z Anglie, Francie a Nizozemí. Matyáš Habsburský katolík jednoznačně odmítal Rudolfovu majestát o náboženské svobodě a představitelé protestantských církví byli okamžitě po nástupu Matyáše stíháni. Vzhledem k tomu, že Matyáš Habsburský neměl dědice, konal se v roce 1617 zemský sněm, kde se hlasovalo o osobě Matyášova následovníka. Čeští páni z části zastrašení a z části podplaceni zvolili jako Matyášova nástupce Ferdinanda

II Štýrského. Ferdinand II Štýrský (1578 až 1637) byl katolický radikál, který uznával pouze jednu pravou církev a jakékoliv projevy svobody vyznání tvrdě potíral.

V roce 1618, byly napadeny dva evangelické kostely V Hrobu a Broumově. Výsledkem bylo, že radikální představitelé protihabsburského odboje se uchýlili k násilné odvetě, která vešla do českých dějin jako pražská defenestrace. Jednalo se o vyhození místodržících Viléma Slavaty a Jaroslava Bořity z oken Pražského hradu. Na rozdíl od defenestrace, jež započala husitské revoluční hnutí, skončila tato defenestrace místodržících pouze jako gesto odporu (Vilém Slavata i Jaroslav Bořita dopadly na odpadky pod okny pražského hradu a svůj pád přežili)

Habsburkové si ovšem tento incident nemohli dovolit nechat bez odezvy a dochází tak k válečnému vyhocení situace. V roce 1619 propuká naplno České povstání, jež po sérii vojenských víceméně neúspěchů končí v 8 listopadu 1620 pro české země tragickou bitvou na Bílé hoře. V bitvě na Bílé hoře stály proti sobě protihabsburský odboj čítající kolem 21 tisíc vojáků (většinou najatých žoldnéřů) a Habsburská katolická liga čítající kolem 30 tisíc mužů mezi nimi i budoucí velký Francouzský filozof René Descartes.(P. Hora, Toulky českou minulostí)

Tato krátká bitva jasně ukázala nedostatky stavovského odboje a vojenskou a politickou neschopnost Fridricha Falckého, Českého krále, kterého si zatím zvolili český stavové. Po porážce Fridrich Falcký utíká v přestrojení i se svou těhotnou manželkou z Českých zemí a zpátky do Čech se již nikdy nevrátí. Pouhých pět dní po bitvě žádají Čeští stavové císaře Ferdinanda II o odpuštění. V létě 1621 jsou na Staroměstském náměstí popraveni ty, kteří nejen aktivně vystupovali proti Habsburkům ale i ty, kteří přijali od Českých stavů některý úřad, či uposlechly příkaz stavovských direktorů. Celkem 27 českých panů bylo popraveno, mezi nimi například i Jan Jessenius (provedl v Praze první veřejnou pitvu)

Ferdinand II (1578 až 1637) využívá výsledku bitvy okamžitě k násilné rekatolizaci obyvatel českých zemí. Rekatolizaci neunikne žádné kulturní dění v českých zemích. Vydávání knih, malířství, sochařství hudba vše podléhá přísné cenzuře. Vznikají díla buď poplatná katolické víře či okleštěná s jednostranným zaměřením. Násilná katolizace obyvatelstva se stupňuje a nutí českou inteligenci, která odmítá přestup na katolickou víru k emigraci. To je případ i Jana Ámose Komenského, který po dlouhém skrývání opouští Moravu a v roce 1628 se usazuje v polském Lešně.

Bitva na Bílé hoře byla však jen jednou z mnoha během 30leté války, v důsledku pohybů vojsk dochází k násilnostem na již tak dost zbídačeném obyvatelstvu a objevují se i epidemie moru a vypuká hladomor. Obyvatelé žijí na úkor loupeživých vojsk cizích států, ale také vojsk císařských.(Petráň, Bláhová, Hladíková, 1990)

V roce 1627 v Čechách a v roce 1628 i na Moravě je vydáno Obnovené zřízení zemské, kterým Ferdinand upevňuje svou moc a omezuje vznik jakýkoliv nových děl, myšlenek či objevů, které přísná cenzura neschválí. Jakýkoliv odpor je tvrdě potlačen a zaniká.

Podpisem Vestfálského míru v roce 1648 dochází ke konci 30leté války ale i ke konci všech českých nadějí a možnost návratu českých emigrantů zpátky do vlasti. Pozdě přichází k jednání přímluva švédského kancléře Axela Oxestierna, kterou si na něm za své pedagogické služby ve Švédsku vyprosil Jan Ámos Komenský.(Pánek, 2008)

1.4 Osobnost Jana Ámose Komenského

Životopis Jana Ámose Komenského je sice obecně znám ale přesto nelze jej opominout vzhledem k nelehké době, ve které žil a ani jeho život se nedá označit za nudný. Zprávy o jeho dětství a mládí nalézáme ve zmínkách v jeho spisech a z jeho korespondence.

Narodil se 28. března 1592 do rodiny váženého měšťana a zámožného mlynáře. Místo narození Jana Ámose Komenského dodnes není přesně známo, uvažuje se o dvou místech Nivnice na Moravě a o Uherském Brodě. O Nivnici na Moravě proto, že zde vlastnil jeho otec mlýn a o Uherském Brodě proto, že zde byl jeho otec vážením měšťanem a členem Jednoty Bratrské. Příjmení Komenský je dáno místem narození jeho otce Komňa, odkud pocházel jeho otec Martin jeho matka Anna, pocházela z obce Hradčovic. Jako mladý navštěvoval bratrskou školu v Uherském Brodě kde získal vztah k písmu svatému, ke kázni k pravdě a řádu ale i k toleranci. V roce 1604 oba rodiče zemřeli a záhy i jeho dvě sestry a Jan ve věku 12 let osiřel, na výchovu jej vzala jeho teta do Strážnice. Zde také poprvé zažil válku, když vojáci protihabsburského povstalece z Uher Štěpána Bočkaje vypálili Strážnici.

Ve 13 letech tak ztratil Jan podruhé domov a byl vychováván v Nivnici u příbuzných a krátce i u svých starších sester v Uherském Brodě. Až v 16 letech mezi roky 1607 až 1608 se dostal na bratrskou školu v Přerově ta díky přerovskému pánu Karlu ze Žerotína, měla velmi vysokou úroveň. Zde byl za vynikající výsledky doporučen k vyššímu studiu na akademii v Herbornu a Heidelbergu. Proto v letech 1611 až 1614 odjíždí do Nizozemí. V Herbornu se setkal s Wolfgangem Ratkem, který poukazoval na chyby systému vzdělávání především na bezmyšlenkovité memorování latinských textů a byl také zastáncem výuky v mateřském jazyce. Dále profesor J. H. Alsted mladého Jana ovlivnil svými encyklopedickými díly z různých oborů. Na tento popud začal sám sbírat podklady a skládat encyklopedii. V Heidelbergu rok studoval bohoslovecké fakultě, kde se setkal s profesorem Davidem Pereusem jež byl stoupenec usmíření dvou evangelických církví luteránské a reformované. Seznámil se zde i s revolučním dílem Mikuláše Koperníka ale jeho převratnou heliocentrickou představu světa Komenský odmítl. Komenský napsal universitní disputace, které byly vydány tiskem, a získal podnět k sepsání podkladu jazyka českého-Českého slovníku, jež měl sloužit jako nástroj všeobecné vzdělanosti a prospět českému národu. (Smutnou skutečností zůstává, že po čtyřiceti letech usilovné práce bylo toto vlastenecké dílo nenávratně zničeno během požáru v Polském Lešně, kde tou dobou Komenský pobýval)

V roce 1614 se z Prahy, kde krátce pobýval, po návratu z Heidelbergu vrátil na Moravu a začal zde působit, jako učitel na škole v Přerově na té kde dříve sám studoval. V roce 1616 vydal, svou první učebnici Pravidla snazší mluvnice (bohužel ani tento spis se nedochoval) a byl zároveň vysvěcen na bratrského kněze. V jednotě bratrské byly často spojeny dvě funkce úřad duchovního a funkce učitele. V roce 1617 vydává svůj další spis Listové nebe, ten svědčí o tom, že své poslání kněze Jednoty bratrské bral velmi vážně a vnímal ho i jako výchovatelský závazek.

Základem spisu Listové do nebe jsou stížnosti chudých a bohatých ke Kristu. Sociální rozpory ve společnosti ho velmi rmoutili a považoval za nutné upozornit na nutnost všech náprav. Vybízeli k trpělivosti ale zároveň k pracovitosti a toleranci, odsuzoval krutost a nelidské chování zvláště na straně boháčů k chudím.

V roce 1618 byl ustanoven kazatelem ve Fulneku na severovýchodní Moravě a stal se i správcem bratrského sboru a školy. V jazykově smíšené společnosti ve Fulneku kázal

česky i německy. Zdejší děti učil názornými příklady, kterých byl zastáncem a děti vyučoval v přírodě. Pracoval na české encyklopedii Divadlo veškerenstva věcí (v tomto díle je podnětná myšlenka, že svět je školou moudrosti, k níž vede poznání přírody, písma i člověka a jeho projevů) a připravoval výbor z Písma. Pro něho typické, že svá díla psal česky, ale názvy uváděl v latině např. Divadlo veškerenstva věcí – Theatrum universitatis rerum. Jeho úsilí o jednotu jazyka provázelo celou jeho tvorbu. Zde se také oženil s Magdalenou Vizovickou. Klidný život ve Fulneku změnila třicetiletá válka 1618 až 1648 a porážka českých stavů (protestantů) v bitvě na Bílé hoře 1620. Dekrety vydané novým českým králem a císařem byli namířené jednoznačně proti nekatolíkům. V roce 1621 zatím jen proti kalvínským kněžím ale následovaly dekrety postupně proti kněžím České konfese pak v roce 1622 proti luteránským kněžím a od roku 1623 byl vydán zákaz všech nekatolických vyznání na celém území českého království. Od roku 1624 začal platit dekret, který zakazoval všem nekatolického vyznání, být přijímáni za měšťany, zákaz provozování řemesel a zákaz základních náboženských obřadů. (svatby a pohřby s obřadem)

Komenský se nejprve odstěhoval s rodinou do Přerova, sám se však musel skrývat na žerotínském panství na Moravě. V roce 1622 ho postihla krutá rána, když jeho žena a jeho dvě děti podlehly morové epidemii. V roce 1623 byla veřejně na fulneckém náměstí spálena jeho knihovna. Přes všechna tato utrpení nepřestával bojovat o duševní rovnováhu, ve které, mu pomáhala jeho pevná víra. Symbolicky to vyjadřují jména jeho spisů O sirobě, Labyrint světa a ráj srdce, Nedobytný hrad jménem Hospodinovo, Truchlivý, Centrum securitatis, Přes Boží a další. Na Komenského byl vydán zatykač, a proto se uchýlil do Brandýsa nad Orlicí ve východních Čechách. Zde také dopsal své dílo Truchlivý (alegorická rozmluva mezi rozumem a vírou a hledání trpělivosti a pokory) V Brandýse nad Orlicí dopsal dvě velká díla a to Labyrint světa a ráj srdce a Hlubinu bezpečnosti V roce 1626 je Brandýs nad Orlicí označen jezuiti za hadí hnízdo, ale to už tam Komenský nepůsobí. V roce 1624 se Komenský odstěhoval do Bílé Třemešné u Dvora Králové. Zde se podruhé oženil a to s Marií Dorotou Cyrilovou s dcerou svého přítele Jana Cyrila Třebíčského-Špalka. V Bílé Třemešné studoval spisy Campanelly, Ratkeho, Viveše a Bacona a velmi ho zaujala Didaktika gramatika Eliase Bodina, která jej inspirovala k sepsání vlastní didaktiky.

V roce 1627 v Čechách a v roce 1628 na Moravě vchází platnost Obnovené zřízení zemské, po kterém již setrvání v Českém království pro nekatolíky nebylo možné. Komenský tedy odchází s celou svou rodinou do Polského Lešna. Polské Lešno bylo exilovým střediskem Jednoty Bratrské. Polsko bylo zemí, kde politická moc byla určována především šlechtou a na rozdíl od českých zemí zde byla reformace menšinovým směrem. V čele katolické většiny stál král, který sice byl politicky na straně Habsburků, ale vládla zde tolerance. Komenský zde byl velmi vytížen, učil na gymnáziu, kde se v roce 1638 stal jeho rektorem. Pracoval také jako historik Jednoty Bratrské, na jejíž obranu vydával spisy a kázání. A vydal několik svých spisů a to česky psanou Didaktiku, kterou dokončil v roce 1630. Uvědomoval si zaostalost v systému školství a chtěl vnést nový řád do pedagogické činnosti. Nezapomínal ani na svoji vlast a pochopil, že jí může pomoci, jen když nastane náprava v rámci celé Evropy, proto začal v roce 1632 psát latinsky, aby se mohl obrátit k mezinárodnímu publiku. Uznání mu přinesly učebnice latiny Předsíní Dveří Jazyků a Dveře Jazyků. Kniha Dveře Věcí byl pansofický a všennápravný spis vydaný v roce 1634 kde dvě základní metody k poznání světa a to metody induktivní a deduktivní doplnil o metodu synkritickou tak aby bylo možno dosáhnout společného principu harmonie a řádu. Ve svém spise

Přehledu Fyziky se snaží nalézt soulad mezi rozumem, vírou a smyslí. V roce 1637 začal formulovat požadavky na mírové sblížení a spojení evangelické církve.

V roce 1641 až 1642 pobýval Komenský v Londýně, jeho návštěva Anglie se uskutečnila na podnět Samuela Hartliba (stoupenec parlamentní protikrálovské opozice) Hartlib a Dury byli představiteli směru, který uznával pouze autoritu Písma, a odmítali zasahování světské moci do záležitostí církevních. Tuto skupinu odborně velmi různorodou, byli zde zastoupeni teologové, matematici, právníci, filozofové ale i církevní reformátoři spojovalo úsilí o společenský pokrok. Tyto stoupenci byli věrnými šířiteli Komenského pansofistického programu. Pro Komenského, který usiloval o vytvoření universálního jazyka, byli diskuze s těmito vzdělanci velmi přínosné. Zvláště pro spojení reformy školství s reformou celé společnosti, což se odrazilo i v jeho dílech. Svou koncepci nastínil ve svém spise *Via Lucis* (Cesta světla) vydáno až v roce 1668. V tomto spisu zastává myšlenku, že dějiny lidstva jsou jako cesta postupného šíření vzdělanosti a v důsledku toho i zlepšení životních podmínek. Proti násilí zde staví světlo lidského zdokonalování, které přispívá i k zdokonalování světa, proti násilí a válkám staví nenásilí, mír a osvětu. (Kratochvíl M. V.: *Život Jana Ámose*, strana 28)

Po zhoršení politické situace, (anglická revoluce a povstání v Irsku) která zmařila jeho naděje na uskutečnění jeho výchovných projektů v praxi, přijímá Komenský jedno ze tří pozvání (z Francie k založení Richelieu, což byla pansofická kolej, z Ameriky rektorát na Harvardu a ze Švédska k reformě škol) a to od Švédského obchodníka a mecenáše Ludvíka de Geer. Ve Švédsku se věnoval didaktické práci, jež měla posléze navázat na reformu školství. Zde pobýval od roku 1642 do roku 1648. Byl zde přijat jak Švédskou královnou Kristinou tak švédským kancléřem Axelem Oxenstjernem. Ten pro něj vybral nový domov a to město Elbing (Čapková D. : *Jan Ámos Komenský*, strana 25) zde za pomoci spolupracovníků a v příjemné atmosféře (Komenský sem dočasně přestěhoval svou rodinu a i samo město bylo známo svou náboženskou tolerancí) pracoval na úpravě učebnic. Začal také přednášet na tamním gymnáziu.

V roce 1645 se Komenský zúčastnil ekumenických rozhovorů v Toruni při neúspěšném pokusu o usmíření křesťanských církví, odkud odjel velmi zklamán. Situace se ve Švédsku postupně zhoršovala (ortodoxně-luteránská skupina stojící v popředí neměla pochopení pro Komenského pansofii) jeho mecenáš De Geer, který patřil do politické skupiny (protestantko – unionistická) žádal, Komenského především o jeho didaktickou činnost to bylo proti Komenského přesvědčení, který zastával názor, že učebnice jsou vázány na završení pansofické teorie. To bylo důvodem neustálého odkládání jeho didaktického díla. Jak sám Komenský ve svých listech opakoval „Kéž bych buď více zmohl, nebo méně chtěl“ (citát Jana Ámose Komenského) Ani ve Švédsku Komenský nezapomněl na svou vlast a žádal, aby se v jednáních prosadila restituce svobod českých zemí. Toto mu bylo přislíbeno od švédského kancléře ale jeho pokyn k zajištění tohoto požadavku během mírových jednání, a následném podepsání mírové smlouvy (vestfálský mír) 24. října 1648 přišel pozdě a tak byl obnoven stav z roku 1624. Když Komenský splnil své závazky vůči švédskému království, odjel i s rodinou zpět do Lešna.

V Lešně kde pobýval od roku 1648, až 1650 jeho druhá manželka zemřela, její smrt jej velmi zasáhla, k tomu se připojil smutek s vývojem v českém království. Zde vydává třetí díl svého spisu *Truchlivý*, který symbolicky pojmenoval *Řvaní hrdličky* v rozsedlinách skalních a skrýši příkré dlouho zůstávající. (vydáno v roce 1650) Pesimistický výhled do budoucnosti *Jednoty bratské* jej inspiroval k vydání spisu *Kšaft*

umírající matky Jednoty bratrské. (vydáno v roce 1650) Komenský v té době již nemocný se v roce 1649 potřetí ženil a to s Janou Hanusovou.

V roce 1650 byl Komenský pozván knížetem Rákoczim do Uher, zde pobývá od roku 1650 do roku 1654. Jeho úkolem byla reformace školy V Blatném potoku. Zde Komenský za velké podpory knížete Rákocziho vypracovává plán sedmitřídní pansofické školy. Kvůli nedostatku aktivity a lhostejnosti u žáků došlo jen k otevření trojtřídní školy. V Blatném potoku také vznikla jeho díla Škola na jevišti a Svět v obrazech.

Po třetí a naposledy se v roce 1654 až 1656 vrátil do polského Lešna. Komenský stále sleduje politický vývoj a utváření nových protihabsburských koalicí vítá a vkládá do nich nové naděje. Přebírá zde řízení Jednoty bratrské a pravidelně káže. Veškeré jeho naděje končí abdikací královny Kristiny ve Švédsku a jejím nástupcem Karlem Gustavem. Konflikt mezi Polským králem Janem Kazimírem a novým Švédským králem Karlem Gustavem končí válečným konfliktem při, kterém je část Polska obsazena švédy a Lešno vypáleno. Komenský nejen ztrácí domov, který mu byl náhradou za Čechy, ale během požáru přijde o veškerý majetek a řadu svých dosud nevydaných děl. Tuto pro něj jistě katastrofu popsal ve svém díle *Lesnae excidium* (Ztráta Lešna)

V roce 1656 přijímá pozvání pana Laurentia de Geer do Amsterdamu. Po cestě se obrací na církve s žádostí o pomoc pro lešenské uprchlíky. V Amsterdamu se odhodlal k revizi celé své tvorby. V roce 1657 vychází jeho dílo *Veškeré spisy didaktické*. Jako svůj hlavní úkol si klade dokončení a vydání reformního pansofického díla *Všeobecné porady* (toto dílo již nestačil dokončit) Také se věnoval práci pro Jednotu bratrskou, díla jako *Manuál* a *Kancionál*. V latinsky psané práci *O vzácném statku jednoty a řádu* informuje cizinu o Jednotě bratrské. Vydává čtvrtý díl Truchlivého „Smutný hlas zaplašeného hněvem Božím pastýřem k rozplašenému hynoucímu stádu“ V tomto spise je znát Komenského smutek nad zanikáním Jednoty bratrské ale ani zde nechybí výzva, aby bratři nepropadali beznaději a nadále plnili odkaz řádu. V díle *Jedno potřebné* z roku 1668 se Komenský ohlíží za svým životem a zamýšlí se nad ním i nad svým osudem.

V roce 1669 Komenský onemocněl a 15 listopadu 1670 v Amsterdamu umírá. Byl pochován v nedalekém městě Naarden.

Tak se uzavřel život tohoto velkého člověka, spisovatele, kazatele a pedagoga, život nelehký plný osobní bolesti a zklamání ale i přesto nebo možná právě proto tak plodného na velké myšlenky v jeho dílech, které se nám uchovali dodnes.

1.5 Jednota bratrská

Jednota bratrská byla založena bratrem Řehořem v období, kdy v Čechách končí období husitských válek, radikální táborité jsou poraženi a umírněná větev v čele s Janem Rokycanou hledá cestu ke kompromisu s katolickou církví. Bratr Řehoř zakládá novou protestantskou církev v roce 1457 v Kunvaldě.

Jednota bratrská zdůrazňovala tři ideály víru, lásku a naději a silný důraz na praktický křesťanský život než na církevní tradice. Již od svého počátku se Jednota bratrská dostala do rozporu jak s katolíky tak i s kališníky. Na rozdíl od kališníků, kteří zachovávali alespoň formální spojitost s katolickou vírou, Jednota bratrská nikoliv a to jí komplikovalo postavení nejen doma ale i ve světě. První členové Jednoty bratrské

byli pronásledováni husity, kteří je označili za sektáře. Církev později dokázala upevnit své postavení v Čechách a začala se rozrůstat po celém Českém království.

Zhoršení jejího postavení jako samostatné církve nastalo po bitvě na Bílé hoře, kdy došlo potlačení všech protireformačních aktivit a později i samotnému zákazu Jednoty bratrské jako církve. Mnoho jejich věřících muselo opustit zemi a stát se exulanti. Malá část těch, kteří zůstali v Čechách, tajně aplikovali svou víru, měli kontakt se zahraničím a tím se jim povedlo zachovat odkaz Jednoty bratrské dodnes. Valná většina těch co neodešli do vyhnanství, však konvertovala zpátky ke katolické víře. Mezi nejvýznamnější představitele Jednoty bratrské patřili Lukáš Pražský, Jan Augusta, Jan Blahoslav a pochopitelně nejvýznamnější a nejznámější představitel Jednoty bratrské Jan Ámos Komenský.

Do dnešní doby nese odkaz Jednoty bratrské několik církví, Jednota bratská ale i Českobratrská církev evangelická, Církev bratrská a Bratrská jednota baptistů.

1.6 Jan Ámos Komenský kazatel Jednoty bratrské

Jan Ámos Komenský jako kazatel Jednoty Bratrské. Celý Komenského život byl ovlivňován vírou, do které se narodil a kterou nikdy neopustil. Už jeho otec patřil k významným členům Jednoty bratrské a proto bylo samozřejmostí, že jeho syn bude stoupencem této víry také.

Jednota Bratská, byla založena roku 1457, kdy bratr Řehoř se spolu s dalšími bratry odešel do Kunvaldu, aby mohli v klidu a pokoji vést život po vzoru Kristových učedníků. Sama myšlenka k založení nové církve sahá mnohem dále, vznikla z reformních myšlenek Johna Wiclifa (1324 – 1384), jež ovlivnil i Jana Husa. Životní filosofii mistra Jana Husa bylo, Pravda vítězí (Veritas Christi super omnia vincit)

Toto nebyla jen prázdná slova bez hlubšího významu. Katolická církev se považovala jako jediná správná a rovnocenná bohu a papež představitel katolické církve byl považován zástupcem Krista na zemi. Katolická církev bohatla na úkor obyvatelstva a díky prodávání odpustků se čím dál více vzdalovala zásadám křesťanské morálky. Reformátoři žádali zásadní nápravu církve a její návrat k jejím kořenům. Jednotlivé názory jak katolíků tak představitelů protestantských církví se rozcházeli na filosofickém chápání přijímání hostie a vína jako přijímání těla a krve Krista a zda toto přijímání má být poskytnuto všem či jen části společnosti, na obchodování církve s odpustky a angažovanosti církve ve světských záležitostech tak i ve válkách.

Jednota bratská měla nejvíce členů na Moravě ale i v Polsku a v Uhrách. Jednota bratská měla své školy a způsoby vzdělávání. (Zemek, Kumpera, Komenský, 2007)

Život členů Jednoty bratrské byl pevně svázán Evangeliiem, museli žít v chudobě a pracovat. Základní vzdělání bylo jednoduché přesně dle zásad Jednoty, vyšší vzdělání získávali členové Jednoty na vysokých kalvinistických školách v Německu. Sám Komenský studoval na několika školách a to v Herbornu a také na škole v Heidelbergu. Jednota bratská dala Komenskému víru, dala mu domov, útěchu, tradice, pojetí člověka a světa. (Čapková, 1987)

Jan Ámos Komenský ač muž mnoha profesí byl hlavně teologem a představitelem Jednoty bratrské a i jeho literární činnost se týkala hlavně Jednoty bratrské (Kšaft umírající matky Jednoty bratrské, Listové do nebe, několika dílný Truchlivý a mnoho dalších)

1.7 Jan Ámos Komenský filozof

Tak jak nebyl Jan Ámos Komenský jen pedagogem, kazatelem či spisovatelem tak i Komenského názory a myšlenky nelze posuzovat pouze z jednoho pohledu. Jan Ámos Komenský byl osobností s mimořádným vědeckým rozhledem a záběrem vědních oborů. Byl oddaný své víře, ale dokázal i přijmout jiné názory a nové objevy ze světa vědy a tak se někdy dostával do rozporu s náboženskou vírou. Komenského zájem o nové objevy jej vede i ke shromažďování informací a sepsání encyklopedií.

V 17 století existovaly tři filozofické názory pro pochopení světa a to názory aristotelský, novoplatónský a přírodovědecko-mechanický. Filozofický směr aristotelský vnímá člověka a jeho bytí jako neovlivnitelné pro svět Boží a nemá pro něj žádný zpětný vztah. Příroda je zde chápána formou pasivního čekatele světa vyššího, jenž jej formuje. (Floss, 1973) U novoplatónského modelu již filozofové počítali s určitou aktivitou, ale prvotní je myšlenka pasivního světa. (Floss, 1973) Třetí model přírodovědecko-mechanický dělá z člověka pouhou součástí kosmu a redukuje jeho specifiku bytí na elementární děje mikrosvěta. (Floss, 1973)

Jan Ámos Komenský přesně dle svého přesvědčení obhajuje názory myšlenkami srozumitelnými a věcnými „je-li Bůh schopen skutečné činnosti a je-li Bůh dokonalým stvořitelem, pak jeho díla musí být dokonalá a mohou žít sama“ (Floss, 1973)

Jan Ámos Komenský vnímá jako stvořitele světa i člověka samého Boha ale přesto, že byl duchovním s velmi silnou vírou, člověka vidí jako samostatného a schopného změny a ne jen jako „nádobu“ do, které Bůh vdechl život. Zastával názor, že člověk si svůj život řídí sám a je schopen jakékoliv změny ve svém životě a to bez zásahu Boha pouze svým vlastním přičiněním. Boha viděl jako světlo, které prostupuje vším děním ale zároveň si uvědomoval všudypřítomné zlo. Komenský přirovnává víru, lásku a naději ke stromu. Hlubokým kořenem je víra, která předpokládá pokoru a sebezapření, vynětí ze sebe sama z moci světa, z moci zla i zmoci lidí a věcí, není však slepá, nýbrž usiluje pronikat Božím tajemstvím. Mohutným kmenem a rozprostírající korunou do výše i do šíře je láska, poslušnost srdce, čistá a opravdová, bez pokrytectví vůči všem a všemu, láska k Bohu i k lidem předpokládá sebezapření a trpělivost, vnitřní přerod, je zušlechťující, pozvedá člověka vysoko nad úroveň animální přírody, nad sobectví, které v průběhu dějin zatemnilo vztahy lidí. (Čapková, 1994)

Triadismus ve filozofii Jana Ámose Komenského je základní chápání reality. Triadismus člení na tři základní pralátky, na hmotu, světlo a ducha. Hmota, světlo a duch jsou tři principy stvořené Bohem. Tyto látky-substance však určují další vývoj. Hmota vše ustavuje, světlo formuje a duch oživuje. Sloučením těchto základních substancí vzniká vzduch, voda a země. Jejich dalším míšením vznikl vesmír a všechna nebeská tělesa včetně Země. Na Zemi poté všechno rostlinstvo, zvířectvo a nerosty. Nejvyšším stupněm ve vývoji je člověk, který je nejen tělo a duše ale také mu byl dán dar mysli.

Jan Ámos Komenský jako humanista usiluje k návratu k člověku jako takovému, k poznání jeho existence a k respektu k jeho názorům, myšlenkám a chování. Aplikuje antické základy humanismu představované Platónem a Sokratem na nové objevy v přírodních vědách.

2. Vývoj pedagogiky

Dějiny pedagogiky sahají až k prvotně pospolné společnosti, kde skupinový způsob života, dělba práce i společné prostředky získané touto prací vedly již tuto primitivní společnost k jednotné výchově, jejíž diferenciaci vznikla rozdělením úloh ve společnosti (muži loví, ženy se starají o zázemí). Se zánikem prvotně pospolné společnosti začíná i sociální diferenciaci výchovy. Znalosti a vědomosti se staly podmínkou nadvlády a úspěchu a jednoznačně převažují ve vzdělávání mládeže z nejvyšších vrstev společnosti. Již ve starověku v Egyptě, Mezopotámii nebo Persii se objevují první školy, jež vznikají při chrámech a dvorech panovníků. Základem pro vzdělávání bylo psaní, medicína a vojenské umění.

2.1 Řecko

Řecko v tomto státě vynikají dvě města nad ostatními, jsou to Sparta a Athény. V obou těchto městech byl použit odlišný způsob vzdělávání. Ve Spartě byla výchova pro chlapce i dívky a měla vojenský charakter. Výchova byla pouze pro svobodné občany a staral se o ní stát.

Athény na rozdíl od Sparty byly městským státem všeobecně rozvinutější a i v oblasti výchovy zde došlo ke komplexnějšímu a rozvinutějšímu systému vzdělávání. Jejím cílem byl ideál krásy a dobra (Kalokagathie) a celkové spojení výchovy tělesné s výchovou mravní a estetickou.

Antické Řecko věnovalo velkou pozornost nejen obchodu a řemeslu ale celkovému spojení přírodních věd s běžným životem. Byl zde vytvořen soubor studijních oborů, jež v té době byly pokládány za nejdůležitější, gramatika, dialektika a rétorika.

Mezi nejvýznamnější pedagogy té doby patří:

Sokrates, jenž usiloval o rozvíjení mravní stránky osobnosti a o její stále zdokonalování. Sokratovská metoda- Sokrates dbal o to, aby jeho žáci, s ním, vedly dialog a vlastním rozumem nalézali řešení problémů.

Platón- navázal na Sokrata, byl otcem myšlenky, že s výchovou veškeré mládeže svobodných je nutné začít již od předškolního věku. Cílem této výchovy bylo, aby řádně vychovaný občané v budoucnosti bezchybně plnili své funkce ve státě. Kladl velký důraz na stránku rozumovou, k níž pak připojoval výchovu tělesnou, mravní a estetickou.

Aristoteles zakladatel Lykeionu-gymnázia v Athénách, lidskou duši vnímal jako soubor tří složek a ty pak aplikoval i do výchovy a to oblasti tělesné, mravní a rozumové. Cílem této výchovy byl rozvoj celé osobnosti jak po stránce rozumové, tak po stránce mravní. Byl zastáncem statní výchovy ale pouze pro chlapce.

2.2 Řím

Řím jako nástupce Řecka přejal valnou většinu jeho vzdělanosti. V jednotlivých etapách vývoje Římského státu se lišilo i pojetí výchovy. V nejstarší etapě to byla výchova čistě pracovní, kde se kladl důraz na dvě základní oblasti na oblast vojenskou a oblast zemědělskou. Za doby Říma jako císařství jsou školy pouze státní a plně pod kontrolou, jejich úkolem bylo vychovávat vzdělaných úředníků, kteří budou moci jednou zabezpečit chod císařství. V době císařství vznikají i první vysoké školy.

Nejvýraznější postavou římské pedagogiky byl Marcus Fabius Quintilianus, který sepsal knihu O výchově řečníka. Tato je dnes považována za první didaktické dílo. V knize O výchově řečníka Marcus Fabius Quintilianus vyzvedává význam výchovy ve škole, která umožní žáky žít v kolektivu a navzájem se poučit z chyb vlastních a z chyb druhých. Stejně jako o mnoho staletí později Jan Ámos Komenský odmítá tělesné tresty a klade důraz na kvalitu učitele. Základem úspěchu je individuální přístup k žákům, trpělivost, sebekázeň a láska k dětem.

2.3 Středověk

Středověk jeho počátkem je brán rozpad Západořímské říše v 5 století. Feudální společnost se postupně a mění se sociální rozdělení obyvatelstva na šlechtu, duchovenstvo a poddané. Později vzniká ještě jedna sociální vrstva obyvatelstva a to měšťané. Toto rozdělení má zásadní dopad na způsob vzdělávání a celkovou koncepci pedagogiky. Největší vliv na výchovu má všudypřítomná církev, která zasahuje do všech aspektů středověkého života. Rozvoj škol je dislokován při klášterech, v sídlech biskupů a pro vzdělávání nejširších vrstev obyvatelstva vznikají školy při jednotlivých farách. Základem vzdělávání je náboženství a sedmero svobodných umění, dělené na další dvě části.

Trivium-gramatika, rétorika a dialektika.

Kvadrivium-aritmetika, geometrie, astronomie, a musika.

V pozdějším středověku vznikají i školy městské, kde je kladen důraz na praktické znalosti a vědomosti.

Sedmero mechanických umění-zpracování vlny, zbrojířství, lodní doprava, zemědělství, lovectví, lékařství a divadelnictví.

Pro středověkou školu je typické vyučování v latinském jazyce, paměťové učení (zvláště náboženských textů) individuální práce se žákem ale i četné používání tělesných trestů.

Rozvoj univerzit-Latinský název univerzitas vznikl zjednodušením názvu univerzitas magistrorum et scholarium (společenství učitelů a studentů), který označoval samosprávné sdružení učitelů a žáků opatřenou jistými právy.

První středověká univerzita byla v Cařihradě založena již v roce 862, ale již v roce 865 zaniká. O univerzitách pravém slova smyslu se mluví až ve středověku od 11. století, kde vznikají hlavně v severní Itálii, ve Francii a v Anglii. Za úplně první univerzitu se pokládá univerzita v Bologni a to již v roce 1088. Zde se vyučovalo především právo a sama univerzita se stala předlohou pro další školy. Následovali školy v Oxfordu, Cambridgi, v Salamance, v Praze, Krakově, ve Vídni a na severu Evropy v Uppsale.

Univerzity byly zpočátku nezávislé na církvi i na městech ale církve se postupem času snažila získat na univerzitách co největší vliv a to v oblasti způsobů organizace vzdělávání tak i snahou o možnost dosazování pedagogů. Univerzitu tvořily většinou čtyři fakulty-teologická, právnická, artistická, lékařská.

Scholastika středověký filozofický směr, který se snažil o rozumové podepření náboženských dogmat. Pojem pochází z latinského jazyka a znamená školský či patřící škole. Představitelem tohoto filozofického směru byl Tomáš Akvinský, který se snažil najít a uvést soulad mezi učením Aristotela a katolickou vírou. Odlišuje poznání rozumové od poznání božského, kterému je poznání rozumové podřízeno. Na tomto základu nedochází k schizmatu mezi rozumem a vírou, protože jen pokud rozumové poznání neodporuje víře je svobodné.

Rytířská výchova-systém výchovy aplikovaný u šlechticů. Výchova se dělila podle věku žáka.

od 7 let do 14 let byl chlapec pážetem

od 14 let do 21 let zbrojnošem

v 21 letech byl pasován na rytíře

Základ výchovy tvořilo sedm ctností rytíře, jízda na koni, vrh kopím, šerm, plavání, hra v dámu, skládání a zpěv písní či básní.

Cílem takové výchovy bylo připravit mladého šlechtice na budoucí život, jak na válečné střety, tak i na dvorní etiketu a vystupování ve společnosti za účelem reprezentace svého šlechtického jména a titulu.

2.4 Renesance a Humanismus

Renesance a Humanismus-znakem tohoto směru byl optimismus a důvěra v člověka, v lidské síly a komplexní rozvoj osobnosti po vzoru antického ideálu.

Ve školství je patrný odklon o paměťové učení, studovat mohou nejen chlapci ale i dívky a doposud dominantní vyučující jazyk latinu začíná nahrazovat jazyk mateřský.

Mezi hlavní představitele patří Erasmus Rotterdamský zastánce myšlenky, že výchova má v životě jedince zásadní význam a proto jsou nutné nové metody v pedagogice, jež by učinili učení zábavné, zajímavé a přístupné.

Francis Bacon žádá přizpůsobení výuky k možnostem jednotlivých žáků a je zastánce postupu od známého k neznámému.(stejnou myšlenku hájil i Jan Ámos Komenský)

V Čechách je nejvýznamnější postavou této doby v oblasti pedagogiky Jan Hus a husitské hnutí, které mělo za následek nejvyšší vzdělanost obyvatelstva v Evropě. Toto období však končí vypuknutím husitských válek, kdy dochází jak ekonomickému úpadku Českých zemí, tak úpadku vzdělanosti.(během husitských válek je zničena většina území Českého království a to včetně škol)

Po zklidnění politické situace v českém království navázali na tuto vzdělanost Jezuité (řád založený Ignácem z Loyoly) Jezuité zakládali po celé Evropě školy, ve kterých kladli velký důraz na náboženskou (katolickou) výchovu ale neopomíjeli ani obecné vzdělání pro velké množství lidí. K dalším řádům působícím v pedagogické oblasti byli Piaristé. Řád všeobecně tolerantnější než jezuité a jejich pedagogický systém byl přístupný i pro děti z nižších sociálních vrstev.

V době života Jana Ámose Komenského školní řád Benedikta z Nudožer z roku 1607, zdůrazňoval názornost ve výuce, spojení teorie s praxí a důraz byl kladen i na četbu žáků.

Methodní kniha vydána v roce 1777, poučovala učitele o prospěšnosti názornosti ve výuce, o postupu od jednoduššího k složitějšímu a od známého k neznámému (zásady, jež prosazoval již Komenský)

Během prvních zkoušek školních inspektorů v roce 1787, bylo zdůrazňováno, že učitelé mají ponechávat volnost otázek a že žáci mají být vedeni k samostatnosti. Vzdělávání ve školách má být zábavné, paměťové učení (memorování většinou latinských náboženských textů) má být nahrazeno názorným výkladem.

2.5 19. Století

„Ten, kdo má učit jiné, nesmí nikdy přestat se učit a zdokonalovat sám“ - výstižná myšlenka, která charakterizuje pedagogiku v 19. století. Umění učit se zakládá na schopnosti pedagoga umět zaměstnat mysl, fantazii, soudnost ale i city svých žáků.

Povolání pedagoga se změnilo na jeho poslání a učitelské sbory na učitelských ústavech si byly vědomy toho, že připravují budoucí učitele.

2.6 Současná škola

Prožitková pedagogika je dnes zdůrazňovaná jako účinná pedagogická metoda ale o jejím významu věděli pedagogové již dávno.

V roce 1585 měla být na věži kostela u svatého Jindřicha v Praze osazena nová báň, učitelé z farní jindřišské školy přemýšleli, jak by dosáhli toho, aby si historický den, kdy báň bude na kostelní věži osazena, žáci dlouho a zřetelně pamatovali. Tehdy se rozhodli, že všichni žáci dostanou v onen památný den ve škole velký výprask. V podstatě šlo o přesné pochopení celé podstaty prožitkové pedagogiky. V tomto případě značně specifickým a ne moc pedagogickým způsobem. (Štverák, Stručné dějiny pedagogiky)

3. Nové myšlenky a přístupy ve speciální pedagogice v dílech Jana Ámose Komenského

Komenský byl zastáncem myšlenky, že výchova má člověku pomáhat, rozvíjet v něm lidství, protože každý člověk má být rozvíjen a má právo na výchovu a vzdělání.

Základem pro Komenského byla výchova všech a ve všech oblastech a to ve školách mezi ostatními což považoval za přirozenou cestu vzdělávání. Tato přirozená metoda rozvíjí nejen duševní ale i tělesnou přirozenost člověka a poskytuje tomuto vývoji

podmínky. Tuto metodu Komenský považoval za základ příjemného rychlého a zároveň snadného učení.

Vše se má podle Komenského učit za pomoci příkladů, pravidel a postupnou praxí.

Základní Komenského didaktické principy jsou:

Princip názornosti - požadavky při vyučování opírat co nejvíce a vždy když je to možné o bezprostřední smyslové poznání daného problému.

Princip aktivnosti- vycházet ze zájmů žáků, vzbudit v nich zájem, podnítit jejich talent a aktivovat jejich myšlenkové procesy a praktickou činnost.

Princip systematickosti – z tohoto principu dále rozvíjí princip návaznosti (zřetězení) učiva, které má mít návaznost informací a to nejen v rámci jednoho předmětu ale i mezioborově.

Princip přiměřenosti – pedagog by měl při výuce respektovat věkové a individuální zvláštnosti žáků. Komenský ve své Didaktice radí, jakým způsobem se mají informace předkládat žákům.

Komenský si uvědomoval, že první dojmy utkví v hlavách posluchačů-žáků trvale ať dobré nebo špatné. Jako důvod proč by se měli děti učit pohromadě, Komenský uvádí, že se žáci lépe naučí řádu, učí se nápodobou, prohlubují se u nich sociální vazby a vzniká mezi nimi zdravá soutěživost. U zdravé soutěživosti se Komenský rozchází s názorem rabína Jehuda ben Becalela, který zastával myšlenku, že soutěživost může vést k podvádění a závisti. Úřad rabína byl spojen nejen s duchovní a kazatelskou ale též s vykonáváním pedagogického povolání. V tomto si byli Komenský a Jehuda ben Becalel velmi podobní. Komenský si pedagogický názorů tohoto velmi vzdělaného rabína velmi vážil a v zásadních věcech s ním plně souhlasil.(Hora P., Toulky českou minulostí)

Komenský zastával ve své době revoluční názor, že do školy by měli chodit i dívky, protože všichni jsme lidé a všichni jsme si rovni. Jako pravou školu nazývá tu, která z obyčejné povahy utváří povahu ušlechtilou, vede k Bohu a k libé výmluvnosti jazyk formuje. (Komenský, 1954) Základem Komenského školy bylo učení bez bití, mrskání a jiných fyzických trestů. Tělesné tresty Komenský zásadně odmítá v případech školních neznalostí a jen u vážných kázeňských přestupků je ochoten přistoupit k tělesným trestům ale i zde je považuje za krajní možnost a radí volit spíše „otcovskou domluvu“ než výprask.

Myšlenky pojetí obsahu vzdělání u Komenského vyústily v myšlenku pansofie (vševěda) sjednocení veškerého lidského vědění. Pansofie se společně s pampaedií (vševýchovou) stala součástí Komenského díla.(Kyrášek J.: Jan Ámos Komenský, strana 69)

3.1 Pohled společnosti 17. Století na osobu Jana Ámose Komenského a názor na jeho díla

Již od 17. Století byly myšlenky Jana Ámose Komenského špatně pochopeny a překrucovány. Komenského didaktické zásady byly vytrhovány z kontextu pojetí nápravy světa a tak je Jan Ámos Komenský dnes všeobecně znám jako Učitel národů.

V Českých zemích Jan Ámos Komenský za svého života nesklidil za svá díla zasloužený vděk, bylo to dáno jednak válečnou dobou a politickou situací, která nepřála jakékoliv české osobnosti, jež se nepodřídila habsburské moci a katolické doktríně. Více uznání se mu dostalo v cizině, kam musel emigrovat, ale získal i mnoho pozvání (Francie, Anglie, Švédsko) už tehdy byl Komenského myšlenky a názory hlavně na pedagogickou činnost oceňovány a Komenský byl velmi uznáván i v nejvyšších kruzích jak z pohledu intelektuálního tak i mocenského.

Nedlouho po smrti Jana Ámose Komenského došlo k rozšíření pamfletů a zkreslujících informací kde byl popisován jako prorok než jako filozof. Pravou nápravu zjednali osobnosti českého národního obrození v čele Bohuslavem Balbínem, který oprášil jeho díla a našel v nich mnoho nových podnětů a myšlenek jak z oblasti pedagogické tak i filozofické, morální a teologické.

Za zakladatele české komeniologie se pokládá neméně slavný a významný následovník Jana Ámose Komenského František Palacký. Ten díky slovanskému odkazu šířil Komenského jako jazykovou perlu, filozofa, pedagoga a hlavně jako osobnost. (Čapková, 1987)

Jan Ámos Komenský byl také zpracováván českými filozofy pro lepší pochopení jeho filozofických myšlenek a odkazu na antické filozofy Aristotela a Platona. A i přes nepřízně politické vznikají čeští komeniologové. (Čapková, 1987) Jeho dílo Didaktika magna je nejpřekládanějším jeho spisem vůbec. Koncem 19. století Tomáš Garrigue Masaryk navrácí pedagogický odkaz do celkového konceptu pansofického díla. (Čapková, 1987)

Od počátku 20. století byla snaha vnímat Jana Ámose Komenského jako představitele humanismu s mírovými a pedagogicky výchovnými názory a to v důsledku dvou světových válek, které postihly jak České země, tak i zbytek Evropy. Od poloviny 20. století byly Komenského názory a myšlenky chápány v kontextu doby ve, které žil a jeho díla byla studována a rozebírána předními představiteli mnoha vědních oborů. K přihlídnutím ke Komenského rozsahu a mnohoznačnosti jeho myšlenek jej studovali nejen pedagogové a teologové ale i filozofové, psychologové, lingvisty a další zástupci vědních oborů.

Komenského oceňované zásady přirozenosti, názornosti, přiměřenosti, důkladnosti atd., byly ve světle nových objevů s důrazem na pochopení základních vztahů chápány v širokých souvislostech celoživotního vzdělávání a sociální všenápravy. (Čapková 1987)

Kdyby Jan Ámos Komenský nepřišel s novými myšlenkami a názory nebylo by třeba nic nového zkoumat a nevznikla by komeniologie.

3.2 Odkaz Jana Ámose Komenského v 21. století ve speciální pedagogice

Odkaz Jana Ámose Komenského je i v 21. století stále patrný, jeho myšlenka aby vzdělání bylo přístupné všem lidem bez rozdílů jak sociálních, pohlaví či věku je dnes aplikována na vysokých školách v programech celoživotního vzdělávání. Zasluhou programů universit třetího věku má každý člověk i v pozdějším věku možnost čerpat ze zdrojů informací jako jakýkoliv jiný student vysoké školy. Institut universit třetího věku získává na důležitosti zvláště v dnešní době, kdy z důvodů zaměstnaní je potřeba neustálého zvyšování osobní kvalifikace a vzdělávání bez ohledu na věk. Institut celoživotního vzdělávání je plnohodnotnou možností jak získat vysokoškolské vzdělání.

V době života Jana Ámose Komenského neexistovala povinná školní docházka a vzdělávání bylo nejen zcela dobrovolné ale i finančně velmi nákladné. Komenského navrhovaná školní reforma již počítala se vzděláním pro všechny bez rozdílu. Jeho práce v psychologické oblasti předběhla dobu a vznik vývojové psychologie, která je základním kamenem pro fungování Waldorfských škol nebo škol Montessori.

Školy Waldorfské-V roce 1919 průmyslník Emil Molt spolu s Rudolfem Steinerem založil Waldorfskou školu v německém Stuttgartu. Cílem tohoto programu, který se dodnes dál rozvíjí, bylo podporovat individuální nadání žáků a jejich tvořivý duchovní život. Po druhé světové válce začaly Waldorfské školy vznikat i mimo Německo. V Čechách vznikají až po roce 1989 a dnes jich je celkem 39. Z toho je 23 Waldorfských mateřských škol, 11 Waldorfských škol základních, 4 Waldorfské školy střední a 1 Waldorfská škola speciální.

Školy Montessoriovské- Zakladatelkou těchto škol byla italská lékařka Marie Montessori. V roce 1907 v Římě otevřela pro děti z chudých rodin Dům dětí a mládeže (Casa de Bambini) Marie Montessori si při své práci všimla, jak děti vstřebávají zcela přirozeně a nenuceně znalosti ze svého bezprostředního okolí, viděla, jak se děti učí mezi sebou, což ji inspirovalo k jejímu celoživotnímu úsilí o reformu vzdělávání. Vychází z potřeb malého dítěte. Výchovu chápe jako realizaci svobody dítěte, které má více možností rozvíjet tvořivé síly. Zajišťuje svobodný a spontánní rozvoj dítěte. Hodnocení je bez známek. Přizpůsobuje tempo možnostem dítěte bez zvonění, zasedacího pořádku a trestu. Poskytl dětem volnost v upraveném prostředí tak, aby bylo bohaté na aktivity.

Další z Komenského převratných nápadů, které jsou aktuální i v dnešní době, bylo hraní se žáky divadelní představení, které vede žáky k větší všestrannosti. Snahou Jana Ámose Komenského v pedagogické oblasti bylo nejen všestranné vzdělání ale komplexní výchova žáků po stránce jak psychické, fyzické tak i sociální a duchovní. Tedy snaha o všestranný a harmonický vývoj dětí. Komenského názor, že nestačí poslouchat jen suchý výklad učitele ale je nutné výklad obohatit praktickou ukázkou je platný dodnes a dnešní systém školství se snaží s touto zásadou spojovat výuku na všech stupních škol. Využívá se přírodních zákonitostí a přírodních zákonů, protože názorná ukázka je pro žáky podnětější k dalšímu zájmu o výuku a jednodušší pro zapamatování. Myšlenka aby si žáci vedli sešity, učebnice a jiné pomůcky se ukázala

jako výborná pomůcka k lepšímu zapamatování a k rychlejšímu a kvalitnějšímu rozlišování podstatných informací od nedůležitých, kdy ve výsledku se žáci dokážou lépe rozhodovat. Jan Ámos Komenský si již ve své době uvědomoval, nebezpečí značného množství informací, které žák musí zpracovat a toto může v konečném důsledku vést k jeho nelásce ke vzdělání. Praktickými ukázkami během výuky je možnost růstu znalostí v mezipředmětových oborech, které umožňují chápat vzdělání jako celek. Tento systém nezaznačuje vzdělání do jednotlivých škatulek a tím usnadňuje žákům chápat celý proces jako kladný postoj ke vzdělání.

Jan Ámos Komenský dále zastával názor, že každý člověk je individualita, že každý žák je jedinečný ve svých schopnostech a dovednostech. Na tomto základě dnešní alternativní školství přichází nejen s hodnocením žáka s číselným a slovním ale i dalšími způsoby.

4. Komenského díla

4.1 Opera didactica omnia

Soubor nazvaný Opera didactica omnia obsahující jak spisy filozofické, tak spisy pedagogické Komenský napsal v cizině, ale základ díla vznikl ještě v Čechách před nucením odchodem.

Vady školního vzdělávání viděl Komenský velmi záhy, zejména násilnou metodu, a to jako student i jako bratrský učitel v Přerově a ve Fulneku, a hledal příčiny. (Čapková, J. Á. K. Odkaz kultuře vzdělávání)

Opera didactica omnia je členěna do čtyř částí. Do první části zařadil Komenský převážně spisy z období, kdy pobýval v Lešně od roku 1627 až do roku 1642 patří, jsem celkem jedenáct spisů:

- Zpráva o prvních příležitostech
- Velká didaktika
- Škola dětství
- Dveře jazyků
- Předsín
- Náčrt národní školy
- O přístavbě chrámu dveří
- Didaktická rozprava
- Předchůdce vševědy
- Různá posouzení
- Vysvětlení vševědných snah

Do druhé části zařadil Komenský dalších osm prací:

- O nových příležitostech v pokračování didaktických studií
- Nejnovější metoda jazyků
- Předsín latinského jazyka
- O manuální latinsko-německé slovní zásobě
- Klíč k nejnovějším dveřím jazyků
- Gramatika latinská ve vztahu k národním jazykům

- O síni latinskosti
- Posudky a nová hodnocení

Třetí díl obsahuje celkem patnáct hlavních děl plus další díla menšího rozsahu mající vazbu na Komenského pobyt v Uhrách v letech 1650 až 1654.

- Stručná zpráva o pozvání do Uher
- Idea osvícené školy potocké
- Vševědná škola
- Prvotiny školních prací
- Řeč o vzdělávání ducha
- O knihách
- O trojtřídní škole
- Vzdělání školské
- Pokračování školských prací
- Chvála pravé metody
- Malá řeč o užitečnosti přesného pojmenování věcí
- Malá řeč o elegantní obratnosti
- Oživlý Fortius aneb Jak vyhnat ze škol lenost
- Pravidla mravů
- Zákony školy dobře uspořádané
- Škola hrou aneb Živá encyklopedie (dílo třetí části nejrozsáhlejší)
- Završení prací školských
- Průvodce duše svaté (Komenský věnoval tento spis památce Ludvíka de Geera)

Poslední čtvrtá část obsahuje devět spisů sepsaných již za pobytu v Amsterdamu. Tento soubor ať rozsahem né z největších představuje Komenského jako autora na vrcholu vyzrálého, vzdělaného a moudrého reformátora schopného vlastní sebekritiky.

- Vír života
- Maličký maličkým
- Obrana latinskosti Dveře jazyků
- Věječka moudrosti
- Východ ze školských labyrintů
- Oživlé Latium
- Živá tiskárna
- Jak navrátit mládeži ráj
- Předávání pochodně (Komenského pomyslná pedagogická závěť)

Tento monumentální soubor Komenského díla byl vydán po příchodu Komenského do Amsterdamu, bohužel ohlas na Komenského nebyl tak vysoký jaká by si autor a dílo samo zasloužilo, na vině byla jednak silná scholastická tradice ve školství v Nizozemí, jednak nedůvěra a závist vůči Komenskému jako cizinci a neposlední řadě i přílišná rozsáhlost díla.

4.2 Velká Didaktika

Přepracovaná latinská verze české didaktiky sepsána v Lešně v letech 1633 až 1638. Oproti české předloze byla Velká didaktika rozšířena o 3 kapitoly na 33 kapitol.

Jan Ámos Komenský považoval za základ rozvoje každého jedince výchovu a vzdělání od raného věku. „čemu se nenaučí Janíček, nenaučí se Jan“ (Komenský, 1954)

Komenský si byl vědom, že nejdůležitější je první dojem, který utkví v paměti ať už je to dojem dobrý či špatný. Komenský byl zastáncem systému, kde se děti učí spolu, to vede k jejich naučení se řádu, učí se pomocí nápodoby a vede je to ke zdravé soutěživosti. „Pouze tehdy se můž ze své ohrady bujaře řítí, jestliže předhoniti má, jestli má za někým jít“ (Komenský, 1954)

Vzdělání patří dle Komenského, člověku a proto do školy mají chodit i dívky, protože všichni jsme lidé a tedy platí „člověk, člověkem“

V didaktice Komenský radí, jakým způsobem předkládat svým žákům informace:

- Učit se od nejjednoduššího ke složitějšímu
- Nic před žákem neskrývat
- Učení je nutné dobře rozložit, uspořádat, načasovat vše aby podléhalo přirozenému pořádku
- Nejdříve je nutné upevnit mravy, morálku a etiku a až poté je každý připraven k odbornému studiu
- Předkládat učivo žáku jasně a nic nepřikrášlovat
- Nepřehltit žáka informacemi, ale pozvolna a postupně
- Nejlepším pro žáka je příklad, na názorných příkladech dokázat smysl učení
- Každý žák musí novou informaci pochopit a zpracovat, jinak nesmí učitel přejít k dalšímu učivu

Komenský ve své didaktice používá mnoho příkladů z přírody. Dítě by mělo začít chodit do školy, až tehdy je-li na to dosti vyzrálé. Jako vhodný věk k nástupu do školy udává Komenský šest let, ale hned dodává, že každý jedinec je jiný a může se stát, že dítě ve věku šesti let nebude na školu ještě dosti vyzrálé.

Komenský navrhoval rozdělení škol podle věku žáka:

- klín mateřský
- škola mateřská
- škola latinská
- akademie

Komenského zásady jak je uvádí ve své Velké didaktice:

- zásada názornosti
- zásada systematickosti soustavnosti
- zásada aktivity
- zásada trvalosti
- zásada přiměřenosti

Při tvorbě didaktiky nehledal Komenský pouze systém jak vzdělávat ale celkové přiblížení se Bohu a nápravu věcí lidských.

4.3 Obecná porada o nápravě věcí lidských

Jedná se filosofické dílo ale ne zcela dokončené, jako předmluvu Komenský použil pozdrav „Pozdrav učeným, zbožným a vznešeným mužům, Světlům Evropy“ Obecnou poradu o nápravě věcí lidských, zpracoval Komenský do celkem sedmi knih:

- Panegersia
- Panaugia
- Pansophia
- Pampaedia
- Panglotia
- Panorthosia
- Pannuthesia

Komenský věřil, „že jen tehdy, prolnou-li principy světa mravního celým životem, lze reálně uvažovat o uskutečnění nápravy a nastolení míru, nejvytouženějších předpokladů harmonického života všech“ (Komenský, 1992)

Komenský snoubí v díle ideje křesťanství a novoplatonismus, a proto je struktura díla metamaticky rozvržena na tři trojice na třech úrovních (symbol svaté trojice-otec syn a duch svatí)

První knihou Obecné porady o nápravě věcí lidských je Panegersia-všeobecné probuzení. Komenský v této části pojímá vše, co považuje za zkažené a co by se mělo napravit. Ptá se, co bylo uděláno pro nápravu, žádá argumenty a podněcuje k činům. Věci lidské je podle Komenského vše co vytváří lidskou přirozenost. Pokažeností věcí Komenský rozumí i rozum, vůli, úsilí ale i politiku, krutost, nedbalost a neschopnost vládnoucích.

Náprava věcí lidských se může udát pouze cestou jednoty a dobrovolnosti.

Druhá kniha je Panaugia všeobecné světlo. Světlo považoval Komenský za prvopočátek díla božího (a Bůh řekl, budiž světlo)

Světlo je matkou poznání a ze tmy vzniká jen neznalost. Komenský zde popisuje možnosti světla, a jakému jsou kladeny překážky. Komenský zdůrazňuje fakt, že světlo se nebojí pronikat tmou a proto ani my lidé se nesmíme bát pravdy.

Komenský žádá všechen lid, aby se díval vlastníma očima bez předsudků. Bez cizí pomoci a nezatížen cizími názory poznával věci.

Třetí kniha je Pansofia- všeobecná moudrost, cílem je pomoci k poznání universia, nejde o souhrn všech faktů ale o poznání základů, na němž svět funguje (svět lidí, svět božský)

Pansofia je dělena do osmi světů

- svět možný
- svět andělský
- svět materiální
- svět pravzorový.
- svět lidské dovednosti
- svět mravní

- svět duchovní
- svět věčný

Kniha čtvrtá Pampaedia-vševýchova, obsahuje 16 kapitol a v každé se Komenský zamýšlí nad problémem vzdělávání. Komenský přisuzuje vzdělání všem bez ohledu na pohlaví, národnost, velikost majetku či věk. Vzdělanost považuje Komenský za cestu k poznání pravdy a pochopení dobra, které vede k nápravě člověka. „Když se tedy rodíme, musíme dosáhnout toho, aby nikdo jednou nelitoval, že se narodil“ (Komenský, 1992)

Pokud budou všichni lidé vzděláváni, nebude možné, aby někdo něčeho zneužíval. „kdokoliv se narodil člověkem, ať se učí žít jako člověk, nebo ať přestane být člověkem“ (Komenský, 1992)

Komenský ve spise zdůrazňuje péči o tělo, protože v těle sídlí nebeský host. Komenský uvádí několik bodů proč je vzdělání tak důležité:

- Každý by měl umět číst a psát
- Vzdělávat se v oborech potřebných v životě
- Pro všechny je důležité umět mluvit a tvořit věty
- Výchova ke slušným mravům
- Učit se všichni společně

Komenský se také zabývá, jaký by měl být učitel:

- Přivádí lidi k všestranné dokonalosti
- Je pokojný, počestný a moudrý
- Musí znát cíl svého povolání
- Učit lidi k ušlechtilosti
- Spojuje příklady, pravidla a cvičení
- Musí znát veškeré prostředky vedoucí k cíli
- Vyučuje k univerzálnosti
- Musí znát rozmanitost metod učení
- Učí tak, aby nebylo možné, nepochopit čemu se vyučuje

Komenský dělí život lidský do osmi životních etap:

- Věk zrození
- Věk útlého dětství (klín mateřský)
- Věk dětství (6 až 12 let)
- Věk dospívání
- Věk mladosti
- Věk dospělosti
- Věk stáří
- Věk smrti

Další knihou je Panglottia-všemluva. Komenský se zabývá jazykovou bariérou mezi národy, jako jediné řešení vidí Komenský vzdělávání se ve všech jazycích nebo jazycích předních anebo vytvoření jazyka univerzálního.

Jazyk je podle Komenského nejdůležitějším nástrojem vzdělávání a budou li vydány všechny jazyky, jako učebnice bude vše přehlednější a jednodušší.

Komenský navrhuje řešení, aby se zamezilo jazykové bariéře mezi lidmi

- znát jazyk sousedního státu

- naučit se jeden z učených jazyků (hebrejšтина, latina řečtina)

- každý světadíl by měl mít jeden hlavní jazyk sloužící všem národům obývajícím tento kontinent

Komenského názor byl, že jedině nově vytvořený univerzální jazyk je schopen zaručit jednotné chápání různorodého myšlenkového obsahu.

Knihou šestou je Panorthosia-všenápava, která podle Komenského má vést k všeobecnosti, jednoduchosti a dobrovolnosti a musí být zastaveny všechny špatnosti. Komenský vidí počátek nutné všenápavy u křesťanské církve. Založením obecné filozofie, obecného náboženství a obecné politiky se zamezí rozcházení se od cíle, ale nejprve se musí odstranit bezstarostnost, předsudky a zatvrzelost lidí.

Komenského deset podmínek k obecné nápravě věcí:

- Jednoduché a čisté

- Spořádané a nezmatené

- Vábné a lahodné, a proto dobrovolné, nikoliv nucené

- Všeobecné, nikoliv částečné

- Úplné, nikoliv kusé

- Opravdové, nikoliv zdánlivé

- Spolehlivé, nikoliv nebezpečné

- Měřící všechno, nikoliv měřené odjinud

- Koncem všech tužeb, aby tak nasytilo kteroukoliv ušlechtilou žádost všech lidí na Zemi

Komenský přichází s návrhem na politická uskupení a nutnosti zajištění stanov se třemi tribunály.

Poslední knihou je Pannuthesia-všeobecné povzbuzení. Komenský vyzívá a povzbuzuje všechny ty, kteří mohou nejvíce pomoci při uzdravení světa. Komenský vidí nejčastější překážky při nápravě světa v jednání lidí, kteří se chovají jako stádo ovcí, podléhají klamným svodům a příliš důvěřují ostatním.

4.4 Škola pansofická

Pansofické dílo, kde Komenský rozpracoval podmínky školního vyučování. Podstatou tohoto spisu je Komenského myšlenka navození řádu všech věcí.

Vzdělávání na pansofické škole dělí na studia trojího řádu:

- Studia prvního řádu (zprostředkovat vědění)

- Studia druhého řádu (procvičování vědomostí získaných v prvním řádu)

- Studia třetího řádu (k obveselení mysli) třetí řád kompenzuje jednostranné zaměření předchozích dvou řádů.

4.5 Ráj české aneb Ráj církve

Komenského programový spis k reformě české národní výchovy. Tento program rozdělil Komenský na dvě části.

-Teoretickou část-základem této části je spis Didaktika

-Praktickou část-součástí této části byly metodiky (informatoria) pro pedagogy a učebnice pro žáky.

Z metodik dokončil Komenský pouze:

-Infomatorium školy mateřské-první komplexní teorie výchovy dětí předškolním věku, Komenský zde podává návod pro matky, jak mají rozvíjet výchovu nejmenších dětí a jak je připravovat na školní docházku.

Tímto spisem chtěl Komenský reformovat české školství ale po podepsání Vestfálského míru, který zhatil naděje českých vyhnanců, na návrat do vlasti se Komenský zaměřil na jiná témata a projekt zůstal nedokončen.

4.6 Didaktika česká

Na tomto spisu začal Komenský pracovat již před odchodem z vlasti roku 1628. Tímto spisem se Komenský vrací ke světu lidí a k světu jako takovému.

Komenský jako filozof je zastáncem lidského života a z tohoto pohledu také přistupuje k hledání řešení při výchově. Komenský jako nejvyšší cíl vidí blažený posmrtný život, protože prožije-li člověk dobře svůj život na zemi, čeká ho po zásluze blažený posmrtný život na nebesích.

-člověk musí poznat sebe sama

-člověk se musí pokusit o přiblížení se obrazu božímu

Komenského filozofie náboženství vede k předsvědčení o závazku člověka rozvinout to lidské co zněj, dělá člověka. A tento úkol má splnit výchova.

Didaktika vychází z cíle výchovy, od které se odvíjí všechna pedagogická opatření. (Štverák, Stručné dějiny pedagogiky)

4.7 Labyrint světa a Ráj srdce

Komenský tuto satiru vydal v roce 1631, pojednává zde o bídě a smutku lidského sobectví a nepřátelství. Je zde použita alegorie obrazu města, kterým prochází poutník s průvodcem, který mu nazvedává pomyslné růžové brýle z očí a poutník tedy poznává pravou podstatu věcí a skutečnou tvář lidských charakterů.

Jeho druhou částí je spis Ráj srdce, zde se rozvíjí představa o harmonické společnosti všech křesťanů, kteří zde žijí a jednají podle písma svatého. Návrat do ráje symbolizuje izolaci od lži, špatnosti a násilí.

4.8 Janua linguaerum

Komenský přemýšlel jak aplikovat pansofii na problémy vzdělávání a výchovy. Vznikl nový typ pansofické učebnice, která čtenáře seznamovala s poznatky o člověku o přírodě o lidském konání hmotném i duchovním a o jeho vztahu k bohu.

V roce 1631 Komenský vydal spis nejprve v latinském jazyce a v roce 1633 ji vydal přeloženou do češtiny.

Tato učebnice přinesla Komenskému světové uznání a byla vydána v několika zemích. Komenskému se povedlo spojit v této učebnici pedagogický problém jak se snadno naučit latině a zároveň se učit i jiným národním jazykům.

Světový ohlas na dílo Jana Ámose Komenského bylo znatelné kolem skupiny vzdělanců Samuela Hartliba v Anglii, tato skupina hledala možnost řešení, jak sjednotit vzdělanost vůbec. Řešení viděli v Komenském spisu pansofie.

Komenského zásada aby učebnice odpovídala věku dítěte, jej přiměla k sepsání učebnice pro nižší stupeň Vestibulum latinae linguae. Na tento spis Komenský navázal spisem Atrium, což byl třetí stupeň.

Templum latinitatis – chrám latiny, teoretická část pro vzdělávání na středních školách v latině.

Druhou částí byla praktická příručka pro učitele. Didaktická rozprava Komenský tuto příručku napsal pro školní pracovníky.

Komenský stále nebyl spokojen se systémem výchovy a vzdělávání a neustále jej propracovával. Nakonec dospěl k návrhu, na sedmistupňový systém učebnic bohužel se již k plnému vypracování tohoto systému již nedostal.

5. Komenského pedagogické principy podle Klausa Schallera

Od 18 století se stalo zvykem uvažovat o člověku jako takovém, o jeho individualitě, v monadických kategoriích. Jako nezávislý stroj je člověk- všechny žijící bytosti autonomní. Může být tím, čím je. Jeho vrozené schopnosti jsou dostatečné pro jeho bytí. Dnes už víme, kam to vede, když lidé vloží svoji důvěru výhradně v sebe samé. Kvůli jejich radikálnímu egocentrismu, jejich bytí uzavřené v ně samé, je svět v nepořádku. Pro Komenského naproti tomu může být člověk lidský a konat humánně pouze tehdy, pokud nalezne oporu v pevném vztahu s Bohem, který člověka postavil do středu světa, aby zdokonalil svět v souladu se záměrem Stvořitele. Pouze prostřednictvím tohoto vztahu může uspět v úkolu, který mu byl dán jako lidské bytosti usilující o nápravu věcí lidských.

Podle Bacona z Verulamum je to právě vědění, co dává člověku moc. Aby moc člověka nezesvětila lidství, musí být lidem dány určité hranice pro výkon. Pro Komenského je veškeré vědění, které slouží jen k posilování moci, nepatřičné. Komenský má za to, že k vědění vedou tři kroky

- 1) Nejprve se jedná o jednoduchou znalost typu „co je to“
- 2) Druhým krokem je poznat Boží záměr ve stvoření toho či onoho
- 3) To vyžaduje úvahu o jednotě Božského světového pořádku a tato znalost pak člověka motivuje

Škola je pro Komenského dílnou lidskosti. Dnes to znamená, že úplnost světa nesmí být omezena jen na některé vybrané standarty a že pod tlakem hodnocení a měření výkonu nelze zapomínat na službu lidstvu: je třeba nechat se vést ideou správnosti jednoty vyučování a učení v harmonii s jednotou.

Komenského koncept jednoty je teocentrický: co to pro nás dnes znamená? Jako lidské bytosti existujeme a spolu s ostatními lidmi a věcmi ve světě. Tato základní podmínka žití je pro nás zásadní. Kdykoliv je náš svět v určité disharmonii, je pocíťováno jako estetické nutkání a podněcuje nás k nápravě.

Jan Ámos Komenský ve zpracování Pavla Flosse

Pavel Floss napsal svou knihu rozdělenou do dvou částí. První obsahuje celkem osm kapitol a autor zde podrobuje Komenského texty analýze, jak Komenský vidí přírodu člověka či vztah dnešního člověka a Komenského myšlenek.

Ve druhé části obsahující třináct kapitol autor předkládá výběr Komenského textů ze spisů: Velká Didaktika, Štěstí národa, Obecná porada o nápravě věcí lidských, Listové do nebe a Výzva Eliášovi.

Autor poukazuje, například na Komenského myšlenku na evropskou pospolitost tu vidí v organizacích typu NATO, Evropská Unie či UNESCO.

Autor si všímá i Komenského kladného vztahu k dětskému vnímání světa a jeho zaujetí světem dítěte a jeho znalostí z oboru výchovy a vzdělávání dětí.

Komenského Obecná porada je pro Pavla Flosse je knihou plnou silných myšlenek náboženské svobody, svobody svědomí a světa bez válek. Komenský na rozdíl od svých předchůdců, kteří se také zabývali úvahami o dokonalém světě, přichází s myšlenkou, že náprava světa je možná změnou výchovy, vzdělání, politiky a náboženství. Jeho myšlenky nejsou pouhou utopií budování nové dokonalé civilizace na pustém ostrově, ale pracuje pouze s tím, co je skutečné a tady a teď.

Komenský nebyl nikdy proti pokroku ba naopak aktivně se zajímal o nové objevy, jeho přítelem byl, Jane Haveliem ale i tak nabádá lid, aby se nesoustředil vše jen na technické a vědecké pokroky a vynálezy, doslova varuje pře „veverkami uzavřenými v kleci vlastní pošetilsti“ Komenského zájem o vědu a techniku dokládá i jeho zmínka v knize Fyzika vydaná v roce 1633, kde se zmiňuje o novém objevu z oblasti medicíny kdy srdce je pumpa rozvádějící krev po celém těle. Přes toto všechno je člověk a jeho potřeby pro Komenského nejdůležitější.

Floss ve své knize nabývá přesvědčení, že Komenského myšlenky a názory v oblasti výchovy a vzdělávání může plně pochopit i dnešní člověk, který nesdílí Komenského náboženské zapálení.

„Mýtus a náboženství není ničím, co stojí proti vědě a vědeckému světovému názoru, nýbrž jen tím, co vyjadřuje sice odlišný, ale stejně oprávněný pohled na svět“ (Floss, 2005)

Floss konfrontuje dnešní problémy společnosti s Komenského vzkazy svým současníkům a tím odhaluje Komenského poselství. Změna sociálního citění a náprava mezilidských vztahů je podstatou Komenského nápravy, která je pro současného člověka aktuální. Komenského pohled na školu jako na dílnu lidskosti je ten pohled, který by dnešní člověk měl použít, protože se dnes klade důraz na odbornost ale zapomíná se na člověka v každém z nás na onu lidskou podstatu.

Floss odmítá dnešní konzumní způsob života a svět plný techniky, nabádá k zavedení předmětu Výchova k mravnosti do školních osnov. Výchova k mravnosti by v budoucnu mohla vést k nenásilnému řešení sporů mezi jedinci. Jen důkladná znalost historie a poučení se z její chyb nás může vyvarovat před opakováním stále stejných chyb. Celoživotním nejvyšším cílem je touha po svobodě. Takto bychom opravdu naplnili odkaz Komenského, že školy mají být, jak již bylo několikrát řečeno, dílnami lidskosti. (Floss, 2005)

Floss vyzdvihuje Komenského obavu o zvyšující se počet technických vynálezů a toho aby člověk jednou těmto strojům a přístrojům nepřikládal větší váhu než blízkému člověku. Také se zmiňuje o negativním vlivu medií na mladého člověka a jeho možné negativní ovlivnění. Dnešní doba mu dává za pravdu se vzrůstající četností a brutalitou kriminální činností mládeže. Na média musíme pohlížet pouze jako na zdroje informací a vybrat z nich jen to pozitivní co nás může obohatit.

Komenský odmítá rozdělování vědy a víry, odmítá dualismus, Komenský teolog sám věří ve vědu ve vývoj ale i v boha.

Jan Ámos Komenský posel míru

Komenský věřil v člověka, protože člověk je stvořen Bohem, věřil ve svůj národ, protože národ utvářejí lidé, doufal, že Český stát bude svobodný a ostatními státy mírově uspořádán. „věřím i já Bohu, že pro přejítí vichřic hněvu, hříchy našimi na hlavu naše uvedeného, vláda věcí tvých k tobě se zase navrátí, ó lide český“ (Komenský, 1969) Tuto větu použil i T. G. Masaryk v roce 1918 a byl to právě Masaryk, kdo symbolizoval Komenského ideály vlastenectví a hrdosti ve svůj národ. Ani Komenský a ani Masaryk se nikdy nevzdali, svých mravních ideálů vždy stáli pevně na straně pravdy a práva. Oba věřili, že se český národ vzchopí a pozná svobodu se sám rozhodovat.

Věřil v člověka, člověk, který je stvořen Bohem, jenž je dokonalým obrazem dobra, pak není možné, aby dokonalost stvořila něco nedokonalého, proto člověk musí být dokonalý. Věřil u lidí v inteligenci, vůli a odpovědnost za své činy. Člověk byl středem Komenského koncepce. (Floss, 1971)

Podle Komenského to byli sami lidé, kdo nastolily třídní rozdíly a teď je nutné tyto rozdíly zbořit a všem lidem ať bohatým tak chudým poskytnout stejné podmínky. Proto vznikla náprava věcí lidských. Komenský nabádá velké trpělivosti, změny nastávají pomalu. Komenský věřil, ve schopnost k nápravě každého člověka ale k nápravě je napřed nutná vůle. Aby se mohl napravit celý svět, musí se napravit napřed člověk, každý musí začít u sebe a to je ten nejtěžší krok.

Závěr

Didaktika a filosofie jsou v pojetí Jana Ámose Komenského oblasti tak úzce spojené, že jsou jedna bez druhé nemyslitelné. Na příkladech aplikovaných myšlenek do dnešního školství bylo ukázáno, jak Komenský předběhl svou dobu. Komenský byl člověk s nezlomnou vírou a pevným odhodláním.

Celoživotní vzdělávání by mělo vedle snahy o zvýšení kvalifikace přinést i výchovu a ponaučení, protože to nám dává šanci prožít svůj život v moudrosti. Snaha o získání moudrosti by neměla být jen době vzdělávání ale po celý život, protože jde potřebu každého jedince.

Pokud nezapomeneme na Komenského zásady tak nezapomeneme na úctu, toleranci, lásku k životu ale i k vlasti, k lidem k rodině. Uvědomme si, že každý člověk je jedinečný nejen svým životem ale i názory a postoji a proto každý názor respektujeme stejně jako Jan Ámos Komenský.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Jan Kumpera: Jan Amos Komenský, Ostrava, 1992

J. A. Komenský: Vybrané spisy Jana Amose Komenského, Praha, 1958 – 1978

I – Velká didaktika

II – Potocké spisy

V – Výbor z filosofických prací – zejména Předchůdce
vševědy

Obecná porada o nápravě věcí lidských, Praha, 1992

Labyrint světa a ráj srdce, Praha, 1948

De rerum humanorum emendatione consultario catholica, Praha, 1966 (E,
EII)

Opera omnia, Praha (PP: Pansophiae preludium, ve sv. 15II, 1989, DM:
Didactica magna, ve sv. 15I, 1986)

Jan Patočka: Komeniologické studie I-III, Praha, 2003

Klaus Schaller: Comenius, 1992

Radim Palouš a Věra Soudilová: Comenius redivivus, Praha, 1991

K.Schaller: „Universální a priori“ a výchova, ve: Fenomén jako filosofický problém,
Praha, 2000

Radim Palouš: Heretická škola, Praha, 2008

Stanislav Sousedík: Místo Komenského „Obecné porady“ v dějinách novověkých utopií
(in: Filosofický časopis 1/1992)

Svatava Chocholová-Markéta Pánková-Martin Steiner: Jan Ámos Komenský Odkaz
kultuře vzdělávání, Academica 2009

Petr Hora Toulky českou minulostí-internetový zdroj

D.Čapková, J.Kyrášek, Jindřich Šámal-Jan Amos Komenský

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: David Bartůšek

Obor: Speciální pedagogika

Forma studia: kombinované

Název práce: Jan Ámos Komenský a speciální pedagogika

Rok: 2012

Počet stran textu bez příloh:34

Celkový počet stran příloh:0

Počet titulů české literatury a pramenů:16

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů:0

Počet internetových zdrojů:1

Vedoucí práce: PhDr. Renata Kreuzová

